

u uglatoj glagoljici. Vidi se i iz primjera uzetih iz »Očenaša«. — Ovo je samo usput spomenuto. — Autor je podao i obrazac stare ćirilice i bosanske ćirilice (Besiede Divkovića i t. d.) i potpunu glagoljsku i staru ćirliksku azbuku sa imenima i brojnom vrijednosti slova. Pregledano je genealoško stablo »Razvítak alfabeta« str. 113. i tabla »Historija alfabetskih znakova«, a prilog »Pismo bana Nikole Zrinjskoga«, uzeto iz radnje prof. Stjepana Ivšića u Sveslavenskom Zborniku (Zagreb 1930), daje čitaocu neslavisti barem neku predodžbu o glagoljskom kurzivnom pismu.

Autor je sa 40 obrazaca podao slike pojedinih vrsti pisma. Da su kod gdje kojeg pisma uzeta veća slova i prema tomu čitljivija, koristilo bi samom pregledu raznih alfabela. Ne bi smjelo biti ni toliko tiskarskih pogrešaka, jer osim onih izbrojenih u »Errata«, naći će čitalac tu i tamo još gdje koju. Ovo spominjem, da se uzme u obzir, kad se bude tiskalo drugo izdanje. — Knjiga će dobro doći svakom intelektualcu, osobito nastavnicima klasičkih i živih jezika u povijesti.

Dr J. Kalaj.

Marjanović dr. Čeda, Istorija srpske crkve, knj. 2. III. period: Crkva u ropstvu od 1462—1920. (Biblioteka savremenih religiozno-moralnih pitanja, knjiga 27.)

Pisac po svoj prilici kanji da izda pod gornjim naslovom jedno zakruženo djelo, koje će sačinjavati jednu zasebnu cjelinu u srpskoj pravoslavnoj bogoslovnoj literaturi. Ova je nakana, bez sumnje, pohvalna, pa kad bi i samo djelo bilo pisano onako kako treba da budu pisana objektivna historijska djela, pisac bi nemalo zadužio pravoslavnu bogoslovsku literaturu, jer bi ispunio jednu osjetljivu prazninu na tom polju. Ali, nažalost, kad se ovo djelo izbliže promotri kritičkim okom, moramo odmah konstatovati, da mu, kao i većini ostalih djela na području pravoslavne bogoslovne literature, ne dostaje dovoljno kritičnosti. Svojestvo kritičnosti osobito je potrebno da se odražuje u historiji, napose crkvenoj.

Ovaj svezak Marjanovićeve »Istorije srpske crkve« obuhvata razdoblje od g. 1462—1920., t. j. razdoblje srpske crkve za njezina ropstva. Upravo to razdoblje vrlo je važno zbog nekih karakterističnih događaja, koji se mogu smatrati kao odjek općeg gibanja u kršćanskom svijetu. Amo spada napose pokret za obnovu kršćanskog jedinstva. To važno pitanje svakako zavrijeđuje, da se obrađuje sa posebnom pažnjom i na temelju izvornih dokumenata. Očekivali bismo da će pisac prigodom obrađivanja toga pitanja uvažiti sve što je o njem do danas objelodanio naš neutrudivi i zaslužni istraživalac arhivalne građe koja se odnosi na to pitanje, univerzitetski profesor dr. Janko Šimrak, osobito u studiji »De relationibus Slavorum Meridionalium cum Sancta Romana Sede Apostolica saeculis XVII. et XVIII.« U toj su studiji objelodanjeni važni originalni dokumenti o pokretu za uniju na Balkanu, koji iz temelja obaraju sve dosadašnje tendenciozne tvrdnje pravoslavnih pisaca, da je pokret za uniju nastao pod pritiskom austrijske politike. Nijedan objektivni historičar ne može unapredak mukom prijeći preko tih važnih historijskih dokumenata, ako hoće da mu djelo ne gubi na historijskoj vrijednosti. Međutim, u Marjanovićevoj »Istoriji srpske crkve« ne nalazimo uopće nikakve citacije, niti drugotnih vrela, a kamoli prvotnih

arhivalnih vrela. Jasno je, da već zbog toga ne može ovo djelo imati nikakve naučne vrijednosti. No još više ispoljava se ova nekritičnost u pojedinim odlomcima, iz kojih na svakom koraku proviruje po koja tendenciozna tvrdnja ili izvod, a da se ne potkrepljuje nikakvim dokumentom. Za potvrdu toga evo nekoliko primjera.

Odmah na početku pod naslovom »Srpska crkva pod ohridskom arhiepiskopijom«, na str. I nalazimo ovu tvrdnju: »Pape su pak shvatile svoju dužnost tako da je sada zgodna prilika da se pravoslavni istok potčini Rimu. U tom cilju, kao što smo napred govorili, Rim je otpočeo rad na uniji. Najtežih posljedica u radu na uniji po pravoslavlje imao je Florentinski sabor 1438—39.«

Ova je tvrdnja potpuno proizvoljna. Historijska je činjenica, da su pape od prvog početka crkvenog raskola iskreno nastojali oko toga, kako da se iscijeli na bolnom tijelu Crkve ona teška rana, što je zakrvarila u 9. a osobito u polovini 11. vijeka, ali u tom nastojanju nije apostolska stolica u Rimu bila vodena nikakvim častohlepnim i političkim razlozima, nego čistom kršćanskom ljubavlju i brigom za spasenje neumrlih duša. Ako je već komu moglo nastojanje oko obnove kršćanskog jedinstva biti u interesu vremenitih probitaka, to je moglo da bude upravo samom odijeljenom kršćanskom istoku, odakle su se sami bizantinski carevi utjecali u pomoć kršćanskom zapadu, napose Rimu, našavši se u nevolji pred najezdom Osmanlija.

Dalje na strani 11, gdje pisac crta crkvene prilike za patrijarhe Jovana (1592—1614) te među ostalim kaže o njemu ovo: »O upravi patrijarha Jovana na polju crkvenom takode nemamo mnogo podataka, ali su se za njegovo vreme desili krupni politički događaji.«

Ne samo krupni politički nego još više znatni crkveni događaji upravo čine razdoblje ovoga patrijarha i te kako važnim, pa bi njegov rad zavrijedio da bude opširnije i točnije prikazan. Nije tačno da o tom patrijarhu nema mnogo podataka. Treba samo pretražiti uvažene arhive, pa će se naći dosta podataka o djelovanju toga patrijarha. Poznato je naime da je upravo u to doba gotovo na čitavom Balkanu snažno odjekivao pokret za obnovu kršćanskog jedinstva, kao posljedica općeg kršćanskog oduševljenja nakon sjajne pobjede kršćanstva nad Osmanlijama kod Lepanta 1571. U čitavom kršćanstvu zastrujio je pokret težnje za kršćanskom renesansom. Tom se pokretu priključilo i pravoslavlje čitavog Balkanskog poluostrva, uključivši i samo pravoslavno monaštvo na svetoj gori Atosu. S tim je pokretom simpatizirao i ovaj patrijarh zajedno sa nekolicinom susjednih episkopa. Sasvim je netočno, kad pisac ovu činjenicu hoće da prikaže u tom svjetlu, da su »papski agentj jednako krstarili po našim krajevima i zavaravali narod raznim obećanjima« (str. 12.), tim više što je spomenuti pokret za Jovanova nasljednika, patrijarha Pajsija, osvojio duše gotovo čitave tadašnje srpske hijerarhije i došao do jednodušnog izražaja na znamenitom crkvenom saboru u cvrki sv. Marije na Morači g. 1648., gdje svi prisutni izjavljuju pismeno svoju želju da budu primljeni u krilo crkvenog jedinstva.

Vrlo bi nas interesiralo, kakvim bi historijskim dokumentima pisac mogao potkrijepiti svoje tvrdnje na str. 15., gdje okrivljuje jezuite, da su

»izveštavali« ili »obaveštavali« Portu o radu patrijarha Gavrila za sve vrijeme njegovog bavljenja u Moskvi. Isto bi tako trebalo mnogo objektivnije i točnije dokumentirati ono često općenje brojnih episkopa 16. i 17. vijeka i njihovo lično dolaženje u Rim, koje se nipošto dovoljno ne objašnjava samo skupljanjem milostinje, kako to kaže pisac na str. 28. i 29.

Značajno je što u ovoj povijesti upada u oči, da vrlo pristrano i manjkavo obrađuje historijat unije u našim krajevima. Čitav taj pokret prikazuje kao prisilno unijaćenje pod pritiskom Austrije. Napadno je da nije smatrao za vrijedno ni da spomene djelovanje neumornog apostola unije i prvog sjedinjenog vladike, Sime Vratanje. A što da kažemo o tendencijoznom prikazivanju tobožnje »obrane pravoslavlja« po Arseniju Crnojeviću, na čiji mig je Sime Kordić sa svojom svitom opljačkao manastire u Lepavini i u Marči, a napokon ovaj potonji bio je od pravoslavaca spaljen.

Ovakvim i sličnim netočnostima vrvi Marjanovićeve povijest srpske crkve i na mnogim drugim mjestima. Osim toga imade sva sila različitih štamparskih pogriješaka. Primjera radi napominjemo samo, da na jednom mjestu str. 3. zove sv. Jovana »Bigirski«, na drugom str. 5. »Bigorski«, na trećem str. 7. »Bogorski«, a na četvrtom str. 27. »Bigarski«. Neka se sada čitalac snađe, koji je naziv ispravan!

Dr J. Oberški.

Spomenica kalendar grkokatolika križevačke biskupije za god. 1932. Uredio dr. Janko Šimrak, univerzitetski profesor i kanonik križevačkog kapetola. Tisak Narodne prosvjete u Zagrebu, 8° — 300 str. cij. Din 45.—

Već je prošle godine svratila na sebe pažnju Spomenica kalendar za grkokatolike svojim biranim sadržajem, napose dragocjenim historijskim člancima u kojima je prikazana povijest križevačke biskupije. No ove godine prigodom proslave 250-godišnjice osnutka grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu upravo nas je neobično ugodno iznenadila i svojim opsegom i svojim biranim sadržajem, tako da je uistinu dostojna jubilarne proslave, koju ove godine proslavljuje čitava križevačka biskupija. Tu su okupljene radnje od najodličnijih pisaca, kao na pr. sveuč. profesora dra Janka Šimraka, zatim samog križevačkog vladike, preuzv. g. dra Dionizija Njaradija, nadalje presvij. g. dra Dane Šajatovića, don Juraja Dulčića, Nikole Popovića, Petra Gvozdanića, dra Janka Kalaja, Spiridiona Petranovića, o. dra I. Višoševića, Jure Pavića, te učiteljice Kristine Peris. Svatko od njih iznio je odabrano biserje da ovom svečanom prigodom »Spomenica« izade što ljepše opremljena, kako se dolikuje jubilarnoj slavi.

Ponajprije tu se nalazi opsežni historijski prikaz postanka i razvitka grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu iz stručnog historijskog pera dra Šimraka. Već sam taj prikaz obuhvata punih 160 stranica, te dokumentarno, na osnovu prvih vrela, ocrtava sav život i rad sjemeništa i sve njegove borbe za život opstanak, sve do najnovijeg vremena. Vrlo je aktuelan i precizno obrađen članak preuzv. g. biskupa dra Njaradija o Crkvi, gdje laganim i popularnim stilom na osnovu evandeoskih događaja izlaže postanak i uređenje Crkve po samom Isusu Kristu. Dr. Dane Šajatović donosi zanimljiv i aktuelan članak o alkoholizmu kao najvećem neprijatelju ljudskog roda. Interesantan je historijski članak o grkokatoličkoj crkvi sv.